

УДК 007:304:001+82-94+050
<https://doi.org/10.15407/ub.19.101>

*Надія Іванівна ЛЮБОВЕЦЬ,
кандидат історичних наук,
заввідділом Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-8811-6627>*

ВИДАВНИЧІ СЕРІЇ УКРАЇНСЬКИХ МЕМУАРІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Проаналізовано місце та роль мемуарів як унікального ресурсу в системі соціальних комунікацій, особливістю якого є здатність зберігати та передавати інформацію про минулі події, узагальнюючи індивідуальний досвід автора. Мемуари розглядаються в різноманітних видах комунікації, зокрема міжособистісній, сімейній, міжпоколіннєвій, фаховій. Зазначено комунікаційну важливість мемуарів, їх здатність впливати на формування особистості, індивідуальної та колективної історичної пам'яті, надавати імпульс для самореалізації та саморозвитку через засвоєння досвіду Іншого.

Ключові слова: мемуари, спогади, соціальні комунікації, видавничі серії українських мемуарів.

Однією з визначальних проблем сучасного вітчизняного гуманітарного розвитку є питання комунікації (від лат. *communicatio* — повідомлення, передача) у всіх її проявах¹, що є предметом вивчення різних наук — соціології, психології, політології, історії та ін. У центрі уваги дослідження — мемуари як один із засобів соціальної комунікації (англ. — *social communication*). Соціальну комунікацію розглядаємо як «обмін між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких відображені інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений цілим рядом соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві» [11, с. 19] та «універсальний соціокультурний механізм, орієнтований на взаємодію соціальних суб'єктів, на відтворення і динаміку соціокультур-

¹ Розрізняють автокомунікацію, міжособистісну, сімейну, міжпоколіннєву, масову (ЗМІ), фахову (наукову, мистецьку тощо) та ін.

них норм і зразків такої взаємодії» [5, с. 145]. Особливе місце мемуарів у системі соціальних комунікацій, перш за все таких її видів, як автокомунікації, міжособистісної, сімейної, міжпоколіннєвої, фахової (наукової, мистецької тощо), обумовлено їх специфічною соціальною функцією — здатністю зберігати та передавати інформацію про минулі події, узагальнювати індивідуальний досвід.

Сталий інтерес наукового середовища до проблеми комунікації розпочався ще із середини 50-х рр. ХХ ст. Зокрема, в контексті засобів масової комунікації моделі соціальної комунікації описували Г. Лассауел (англ. — Harold Dwight Lasswell), Т. Ньюкомб (англ. — Theodore Mead Newcomb), М. Фуко (фр. — Paul-Michel Foucault), П. Лазарсфельд (нім. — Paul Lazarsfeld), Н. Вінер (англ. — Norbert Wiener) [3], Р. Барт (фр. — Roland Barthes), М. Маклюен (англ. — Herbert Marshall McLuhan) та ін. На пострадянському просторі різні аспекти цієї проблематики висвітлені в публікаціях Т. Адамьянц, Т. Дрідзе, В. Різуна, Г. Почепцова, Р. Войтович, А. Колодія, А. Бойко та ін. Водночас аналіз праць про українські мемуари свідчить про відсутність ґрунтовних досліджень проблем комунікаційного складника мемуарів у межах вітчизняного історичного дискурсу, крім небагатьох публікацій. Зокрема, автором було проаналізовано інформаційно-комунікаційний потенціал мемуарів як складової частини ресурсів провідних бібліотек світу [8], розглянуто мемуари як унікальний контентний ресурс бібліотечного краєзнавства, який сприятиме становленню громадянського суспільства та залученню всіх потенційних його членів у розбудову української європейської держави [9].

Для початку розглянемо основні моделі соціальних комунікацій, щоб з'ясувати в них місце мемуарної літератури. Поміж багатьох існуючих виділимо найбільш популярні, у які, на нашу думку, вписуються мемуари як елемент/засіб соціальної комунікації. Автором однієї з перших теорій комунікації та класичної її моделі (лінійної) є американський політолог і соціолог Г. Д. Лассауел. В основі його моделі лежить послідовна (графічно — лінійна) інформація: «Хто говорить. — Що повідомляє? — Кому? — Яким каналом? — З яким ефектом?» [16]. Інший американський соціолог та психолог Теодор Ньюкомб запропонував інтеракціоністську² модель соціальної комунікації, яка базувалася на розгляді аудиторії не лише як об'єкта впливу, а як рівноправного суб'єкта комунікації (графічно — трикутник) «відправник—одержувач—згода між ними» [17]. Однак нині ці підходи, сформовані в середині ХХ ст., що не виключали моменти

² Інтеракціонізм (від англ. interaction — «взаємодія») — методологічний підхід, що поєднує кілька різних напрямків у суспільних науках.

впливу (в інтересах держави чи бізнесу) в процесі комунікації, уже не можуть задовольнити дослідників соціальних процесів та дати адекватні відповіді на сучасні виклики, зокрема, в них відсутні механізми підрахунку соціального контексту, особливостей «простору-часу», де відбувається спілкування, тощо [1, с. 13]. Відповіддю на ці питання стала діалогічна модель соціальної комунікації³, розроблена Т. Дрідзе⁴, яка розглядає її як текстову діяльність. Основою цієї моделі є «...ефект діалогу як смислового контакту, заснованого на здібності і прагненні суб'єктів до адекватного тлумачення комунікаційних намірів партнерів по спілкуванню» [5, с. 147], що виключає будь-які форми впливу, оскільки орієнтується на взаєморозуміння. Сам процес спілкування (комунікація, діалог)⁵ розглядається Т. Дрідзе як «...мотивована та цілеспрямована текстова діяльність, здійснювана людьми в контексті проблемних життєвих ситуацій, що перебувають біля витоків будь-яких соціально значимих процесів» [5, с. 145].

Для розуміння комунікаційного потенціалу мемуарів важливим бачиться визначення складників комунікаційного процесу. У класичному розумінні це комунікант, тобто відправник повідомлення; комунікат (інформація, повідомлення, документ, текст) — сполучення символів, знаків, значень (їх кодування-декодування), що передаються між суб'єктами комунікації; реципієнт — одержувач повідомлення; зворотний зв'язок — наявність (або відсутність) реакції на повідомлення [12, с. 12]. У нас комунікантом постає автор мемуарів, комунікатом — самі мемуари (текст), реципієнтом — читач. Зворотний зв'язок, у нашому випадку, ми можемо лише прогнозувати, тому що для науково обґрунтованих висновків потрібно провести авторитетне соціологічне дослідження.

Мемуарна творчість найбільше вписується в модель діалогового спілкування як засобу соціальної комунікації автора мемуарів та його потенційного читача. Важливим моментом у цьому діалозі є поняття комунікативної інтенції⁶ як рівнодіючої мотиву і цілі (точніше — бажаного результату) діяльності, спілкування і взаємодії людей із навколишнім світом [6, с. 11] або «як втілення інтенції (наміру, волі,

³ Інша назва — семіосоціопсихологічна модель.

⁴ Дрідзе Тамара Моїсеївна (1930–2000) — російський соціолог, автор екоантропоцентричної парадигми соціології та семіосоціопсихологічної парадигми соціальної комунікації.

⁵ Свого часу М. М. Бахтін розглядав діалог як комунікацію, яка містить взаєморозуміння.

⁶ Іntenція (лат. *intentio*) — прагнення, намір, задум, конкретна спрямованість психічної активності (свідомості) людини на певний об'єкт.

бажання, емоції) у мовну форму, оскільки мовленнєва інтенція може бути фактором лінгвістичного опису лише тоді, коли вона проходить етапи реалізації лінією намір — смисл — текст/висловлення» [14, с. 105]. Адже кожен автор мемуарів має свої комунікаційні інтенції/спонукальні мотиви та орієнтується на потенційного читача, що в кінцевому варіанті впливає на жанр мемуарів і змістове їх наповнення. У визначенні основних мотивів, що спонукають автора до написання мемуарів, важливим є термін «коекзистенція» як взаємодія екзистенції⁷ із собі подібним, що є формою залучення індивіда до соціальних цінностей через спілкування [2]. І цей вид взаємодії із собі подібним (у нашому випадку — через мемуари) залежить від власного вибору мемуариста і є проявом самореалізації індивіда в суспільстві. Таким чином, комунікаційний складник мемуарів полягає в наявності «вторинних зв'язків» між автором мемуарів та його читачем. Автор відчуває себе одразу в двох площинах — екзистенційній (зі своїм соціальним середовищем, добою, соціальною групою тощо) та еволюційній (із попередніми та наступними поколіннями) в процесі самопізнання (автокомунікація). Автокомунікація як позиція самого автора, його ставлення до подій, учасником яких він був, залученість автора в культурно-історичний процес є невід'ємною складовою частиною всіх мемуарів, яка залежно від мотивів, жанру та цільової аудиторії простежується більшою чи меншою мірою.

Якщо йдеться про цільову аудиторію, то мемуарист прагне передати свій індивідуальний досвід або лише нащадкам (що характерно для так званих мемуарів-автобіографій, що мають автокомунікативний характер), або вони розраховані на публікацію негайно (розрахунок на сучасників), а не через певний час або по смерті (характерно для так званих мемуарів — «сучасних історій», в англійській історіографії — *Contemporary History*), що свідчить про посилення коекзистенціальних⁸ зв'язків мемуариста. Демонстрацією основної цільової аудиторії будь-якого мемуариста можуть слугувати слова Володимира Мономаха — автора першого зразка української автобіографії⁹, який орієнтувався на всіх, «кто прочтет», і з перших рядків свого твору вступав у діалог зі своїм потенційним читачем, розраховуючи на передачу свого індивідуального досвіду та внутрішній діалог з ним.

З огляду на великі «розриви» в історії України, що були результатом її бездержавного існування, на потреби формування історичної

⁷ Екзистенція (від лат. *exsistentia* — існування) розглядається як спосіб розумного буття, існування.

⁸ Коекзистенція — солідарне і відповідальне співіснування людей.

⁹ Автобіографія була складником його «Поученія».

свідомості та національної ідентичності, важливим чинником якої є історична пам'ять, мемуари відіграють унікальну функцію в налагодженні як міжособистісного, так і міжпоколіннєвого діалогу, в результаті якого відбувається не лише «обмін інформацією, а й формування самого суб'єкта історії — покоління, яке і забезпечує хід історичного розвитку» [10, с. 206]. У цьому контексті потребує деякого уточнення питання засобів масової комунікації, що в умовах інформаційного суспільства позиціонуються в науковій літературі переважно як мультимедійні — преса, радіомовлення, телебачення, що йдуть на зміну традиційній книжковій комунікаційній системі. Хоча нині «нові комунікаційні системи лише доповнюють індустріальну книжність, але не замінюють її» [15, с. 133]. У дослідженнях сучасних книгознавців книга — як друкована, так і електронна — є повноцінним суб'єктом комунікації¹⁰. Однак урахування нових реалій суспільного розвитку потребує активного використання нових технологій і технічних засобів у просуванні інтелектуального продукту, яким є книга/мемуари.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства мемуари все більше набувають цінності не лише як унікальне контентне джерело для досліджень комплексу проблем сучасної гуманітаристики. Вони є важливим елементом/засобом соціальної комунікації, а за масштабами популярності виходять на перші місця в міжнародних та національних рейтингах, де література non-fiction¹¹ посідає почесне місце. Особливо цінним для вдумливого читача є насиченість мемуарів емоціями, метафорами, іронією, що одразу націлює на діалог з автором. Свідченням популярності/затребуваності мемуарів є увага українського книговидання до публікації мемуарних творів. Цьому процесу сприяли позитивні зміни початку 90-х рр. ХХ ст., пов'язані зі здобуттям Україною незалежності, падінням ідеологічних табу, адже українська мемуарна література довго була під забороною, оскільки мала яскраво виражений національний характер та була чи не єдиною правдивою історією України в популярному викладі.

Простежити тенденції розвитку сучасної мемуаристики як різновиду документальної літератури, зокрема в мотивах, авторському складі, методологічних засадах, тематичній спрямованості, авторах/«героях» мемуарів, спробуємо, з огляду на величезні масиви виданої мемуарної літератури з початку 90-х рр. ХХ ст. до сьогодні, проаналізувати окремі видавничі серії, що звуть коло матеріалу, але

¹⁰ Див. наукові дослідження Г. Швецової-Водки «Документ та книга в соціальних комунікаціях» (Рівне, 2001) та В. Маркової «Книга в просторі соціальної комунікації: минуле, сучасне, майбутнє» (Харків, 2009).

¹¹ Мемуарна література є частиною non-fiction.

дасть можливість побачити якісну і кількісну динаміку. Тяглисть видавничої традиції демонструє серія «Українські мемуари». Серед основних видавничих серій, присвячених спогадовій літературі, можна назвати такі: «Мемуари», «Українські мемуари», «Мемуаристика / Українське історичне товариство», «Мемуари. Щоденники», «Сучасна мемуаристика», «Українська воєнна мемуаристика», «Бібліотека Історичного клубу „Холодний Яр”», «Мемуари і документи», «Воєнні мемуари», «Современная литература. Воспоминания, мемуаристика», «Академічна серія „Українська керамологічна мемуаристика”», «Возвращенные имена. Воспоминания, мемуаристика», «Історична книга: мемуари, документи», «Біографії та мемуари», «Спогади, щоденники, інтерв'ю». Окрім них, у період незалежності започатковано ряд історичних джерелознавчих серій, складовою частиною окремих випусків яких стали мемуари. Серед них — серії «Джерела з історії української еміграції», «Джерела з історії Південної України», «Волинь унікальна», «Літопис УПА» та ін.

Серед великої кількості серій зосередимо свою увагу лише на кількох з них: «Українські мемуари», яка започаткована в 20-х рр. ХХ ст., історико-джерелознавчій (академічній) «Мемуари і документи» та «Спогади, щоденники, інтерв'ю», що заснована бібліотекою «України Модерної» на засадах новітніх наукових практик. Такий вибір зумовлений кількома критеріями: можливістю простежити тяглисть вітчизняної традиції спеціальних видавничих серій мемуарів; врахуванням/вивченням запитів суспільства в окремі історичні періоди; розвитком нових форм репрезентації мемуарів у сучасних умовах. Будуть розглядатися особливості кожної серії: цільові настанови/мотиви авторів та укладачів серій, їх змістове наповнення, жанри та форми.

Хронологічно першим досвідом спеціального видавничого проекту, присвяченого мемуарам, стало заснування серії «Українські мемуари», у якій ще в 20-х рр. ХХ ст.¹² було видано спогади Осипа Назарука «Рік на великій Україні: конспект споминів з української революції» (Відень, 1920), Іллі Цьокана «Від Денікіна до більшовиків: фрагмент споминів з Радянської України» (Відень, 1921) та Осипа Левицького «Галицька армія на великій Україні: (Спомини з часу від липня до грудня 1919)» (Відень, 1921). Усі вони були написані, так би мовити, по «гарячих слідах», безпосередніми учасниками революційних подій 1917–1921 рр. на Україні. Кожен автор спогадів початку ХХ ст. мав свої мотиви/інтенції, з огляду на роль та місце в зазначених подіях, але всі вони були розраховані на масового читача

¹² Серію видавали у Відні, який став одним з найбільших осередків українського життя на чужині. Його часто називали тодішньою «українською столицею», тут перебував уряд Є. Петрушевича у вигнанні.

і негайну публікацію, щоб висвітлити трагічну історію України та привернути увагу як українського читача, так і міжнародної спільноти до історії українських визвольних змагань. Це свідчить насамперед про прояв автокомунікації. Зокрема, військовий діяч Ілля Цюкан своє завдання вбачав у висвітленні подій революції та дій Червоної Армії зі знищення УГА на тлі утвердження ваги радянської держави в міжнародних відносинах; громадський і політичний діяч, письменник, журналіст, публіцист Осип Назарук прагнув, за його словами, «заховати для потомних те, що ми переживали і так сповнити свій обов'язок»; громадсько-культурний і військовий діяч, педагог Осип Левицький намагався через висвітлення героїчної історії УГА піднести національну свідомість на всіх українських землях «бодай на галицької висоти» та спонукати «наших наддніпрянських братів зі свого боку і в своїм представляти докладно великі події, які переживає наше покоління». Цей видавничий проект продовжується і нині. Зокрема, на початку XXI ст. у цій серії вийшли «Спомини в біографії» (Нью-Йорк, 2003) українського прозаїка, поета-модерніста, перекладача та літературного критика, одного із засновників та члена Нью-Йоркської групи Богдана Миколайовича Бойчука. Спогади містять інформацію про цікаве й насичене зустрічами та подіями життя автора, зокрема про участь в Об'єднанні українських письменників «Слово» (Нью-Йорк, 1954–1997), членом-засновником якого він був, про діяльність Нью-Йоркської групи поетів, про коло своїх знайомих. Кожен із авторів спогадів цієї серії через власний досвід, активну життєву позицію намагався передати своїм читачам алгоритми здійснення успішних проєктів, учасником яких він був, допомогти розібратися в причинах невдач, тим самим орієнтуючи потенційного читача на складність життєвих ситуацій, пов'язаних із вибором й ухваленням рішення, акцентуванням на свідому, часто — інтелектуальну діяльність, яка є запорукою проживання цікавого та насиченого життя. У цьому проявляється і дидактична цінність мемуарів, але не в прямому педагогічному сенсі як засвоєння чи нав'язування знань, а як свідоме засвоєння досвідів Іншого та їх імплементація у власне життя. Серія може слугувати ілюстрацією автокомунікації, що дає змогу виявити позицію самого автора та його залучення в історико-культурний процес, міжпоколіннєву та міжособистісну комунікацію.

Серія «Мемуари і документи» має історико-джерелознавчий (академічний) характер, адже в її започаткуванні, коментуванні та підготовці до друку брали участь такі поважні наукові інституції, як Львівський національний університет імені Івана Франка: науководослідний підрозділ університету — Інститут літературознавчих сту-

дій та Наукова бібліотека університету. Ідея видання серії виникла на початку 2000-х рр. на тлі руйнування ідеологічних заборон та запровадження в історичну науку широкого кола нових історичних джерел, серед яких мемуарам відводилася почесна роль. З огляду на це видається цілком виправданим підхід до обрання «героїв» публікацій, життя яких переважно було присвячене боротьбі за інтереси України. Основним критерієм відбору мемуарних творів до серії редколегія проголосила «передусім внутрішній, духовний самовияв авторів мимо суб'єктивності баченого і пережитого» для того, щоб «зберегти і донести до сучасного читача настрої» епохи, відповідних середовищ, загальнонаціональну ситуацію, стан мислення і почування людей» та «відтворення і з погляду стилю, і способу висловлення неповторного мовного і психологічного „колериту” авторів оповідачів, представників різних демографічних груп України, але вияскравлених саме в своїй „регіональності”» [4, с. 7–9]. Своє завдання укладачі серії вбачали у використанні мемуарів як джерельної бази, яка відображає найрізноманітніші аспекти широкого процесу, спрямованого до державності, зокрема культурно-духовного, збройного, організаційного, соціо-психологічного, насамперед в освітніх цілях, враховуючи її популярність і більшу «читабельність», ніж спеціальної наукової чи художньої, тим самим акцентуюючи на могутній виховній функції мемуаристики для учнівської та студентської молоді. Активна імплементація мемуарів в освітній процес мала сприяти побудові міжпоколінневого діалогу у формі ненав'язливого спілкування, коли автор мемуарів прагне щиро, відкрито, максимально повно, без спотворень, донести свої думки і почуття до потенційного читача, а читач хоче зрозуміти автора.

Героями серії мемуарів укладачі вибрали чотирьох осіб, які були активними учасниками національно-визвольних змагань 40–50 рр. ХХ ст.¹³: членкиню товариства «Сокіл» та ОУН, дружину Василя Андруссяка, полковника УПА, героя «Чорного Лісу», Євгенію Гуцуляк-Андруссяк, їй належать «Спогади: мемуари і документи» (Львів, 2001); співзасновника спортивного товариства «Україна», активного діяча пластового руху та спортивного товариства «Сокіл», журналіста та редактора Степана Степановича Гайдучка — «Воєнні спомини» (Львів, 2002); лікаря-хірурга УПА Олексія Миколайовича Зеленьюка — «З пережитого... : спогади» (Львів, 2003); члена ОУН та воїна УПА Владислава Фортуну (Василя Іваника зі Старого Вербова) — «З минулих літ. Спомини» (Львів, 2005).

¹³ Вийшло чотири випуски серії.

Щодо мотивів/інтенцій авторів цієї серії, то Євгенія Андрусак почала писати їх на прохання сина, який небагато знав про свого батька Василя Андрусяка. Той загинув у 1946 р. у бою з бійцями НКВС і згадувати про нього в роки радянської дійсності було вкрай небезпечно. Проживши скромне важке життя в поневіряннях та заборонах, вона хотіла, аби про їхнього чоловіка/батька дізналися більше як про людину, а не тільки воїна, тому це не опис життя і діяльності найвизначнішого героя «Чорного Лісу», а радше сімейна оповідь для збереження тяглості родинної історії — засіб сімейної (міжособистісної) комунікації. Інші автори мемуарів більше сконцентровані на комунікацію з наступними поколіннями. Зокрема, О. М. Зеленюк намагається використати опис багатолітніх поневірянь по політичних тюрмах, засланнях у СРСР як пересторогу перед поверненням колоніальної загрози в майбутньому та дороговказ для політичної пильності й усвідомлення необхідності в самостійності. Владислав Фортуна в мемуарах наголошує, що хоче донести «родині, друзям і грядучому поколінню українського народу, що боротьба за волю вимагає великої посвяти, жертвовності, труднощів і трагічного пережиття». Степан Гайдучок більше переймається думками про збереження історичної пам'яті для наступних поколінь, пишучи про свої мотиви так: «...списую, бо боюсь, що як звичайно у нас, піде то в забуття, по-друге, історик зможе використати і так мої скромні записки, а радше тепер спомини, аби виробити собі якнайбільш об'єктивний образ відносин в бригаді». Хоча, орієнтуючись на міжпоколіннєвий діалог, усі вони віддають належне родині, детально описуючи всі події сімейного життя та підкреслюючи значення родинного кола в житті кожного, адже лише завдяки цьому їм вдалося вижити в ті нелегкі часи та мати можливість написати свої спогади, що робить їхні мемуари також засобом сімейної комунікації.

Запровадження мемуарів в освітній процес є не новою ідеєю, але в умовах інформаційних технологій потребує нових технологічних і координаційних зусиль. Адже давно відома думка: те, чого немає в Інтернеті, відсутнє взагалі. Беззаперечним досягненням ініціаторів цієї серії є те, що всі книги серії розміщені для загального користування в PDF-форматі на сайті Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка (лінк — http://old.library.lnu.edu.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=article&id=295:2010-11-19-144059&catid=54:2008-10-14-12-09-48&Itemid=133), але лише підготовлений студент чи науковець, який знає, що, як і де шукати, зможе цим скористатися. Адже для ефективного пошуку в мережі Інтернет потрібно забезпечити інтелектуальний продукт науково вивіреною анотацією, яка б містила максимальну інформа-

цію про автора, тематичну, географічну прив'язку, хештег. Це можливе лише в умовах створення єдиної платформи, основою якої може слугувати електронна бібліотека НБУВ «Ukrainica» (лінк — <http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>). Інакше з часом, без постійної актуалізації, такі цікаві та потрібні видання «потонуть» у безкрайньому морі Інтернету.

На особливу увагу з погляду врахування нових теоретичних напрацювань в історичних дослідженнях та нових інтерпретацій джерельної бази заслуговує одна з новітніх мемуарних серій, що започаткована Бібліотекою «України Модерної» — «Щоденники, спогади, інтерв'ю». Актуальною видається (в контексті усної історії) увага видавців до такого мемуарного жанру, як «історичне інтерв'ю»¹⁴, яке передає внутрішній світ людини, його стереотипи, цінності, показує її страхи та надії, що дає можливість досліджувати історико-культурні трансформації як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Побачило світ уже шість чисел серії: збірка спогадів «Незвичайні долі звичайних жінок. Усна історія ХХ століття» (Львів, 2013; число 1)¹⁵; Адольф Слиз «Мої літа. Спогади» (Львів, 2014; число 2); Карло Й. Звіринський «Все моє малярство — то молитва: спогади, інтерв'ю, роздуми, статті» (Львів, 2017; число 3); Дарія Ребет «Спогади» (Львів, 2018; число 4); «Між Америкою та Галичиною. Спогади Марії та Олекси Мотилів» (Львів, 2019; число 5) та Іван Лисяк-Рудницький «Щоденники» (Київ, 2019; число 6).

Перше число серії «Незвичайні долі звичайних жінок. Усна історія ХХ століття» здійснене за підтримки Канадського Інституту Українських Студій Університету Альберти в Едмонтоні (Канада) та підготовлене в рамках спільного багаторічного проекту, започаткованого Українсько-Канадським Дослідчо-Документаційним Центром у Торонто (Канада) під керівництвом Іроїди Винницької з Інститутом історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка¹⁶. Особливе значення цієї книжки в тому, що вона вийшла на хвилі інтересу до нової ділянки історичної науки — усної історії (англ. oral history) — «якісного процесу дослідження, яке ґрунтується на особистому інтерв'юванні, що дає змогу зрозуміти смисли, інтерпретації зв'язків та суб'єктивного досвіду, а також продукту

¹⁴ Розвиток його припадає на кінець ХХ ст. — початок ХХІ ст.

¹⁵ Див. рецензію на вид.: Кись О. Історія України у дзеркалі жіночих доль // Народознавчі зошити. № 2 (116). 2014. С. 422–425.

¹⁶ Як і наступні числа, серія видавалася в рамках Програми дослідження модерної історії та суспільства України ім. Петра Ячика, що є свідченням фахової (наукової, мистецької) комунікації, яка відбувалася в процесі підготовки видань.

(авдіо — чи відеозапису), який є справжнім історичним документом, новим першоджерелом для подальших досліджень»¹⁷ та охоплює «...як процес усного передавання та запису спогадів, так і всі різні форми новостворених історичних документів, а також подальший аналіз отриманих джерел» [7, с. 13–14]. Такий підхід дає можливість вивчення історії з позиції окремого індивіда, звичайної людини, що дозволяє побачити багатоманітність історичних інтерпретацій. Унікальність використання методик усної історії полягає в тому, що учасники проекту, створюючи нові мемуарні джерела (нарлативи) для подальшої інтерпретації — автобіографії-інтерв'ю, самі залучені до цього процесу, а саме: розробляють техніки проведення інтерв'ю, питальники (у цьому дослідженні акцент зроблено на політично та суспільно значущих темах, менше приділено уваги тим, що стосуються життєвого досвіду оповідачок), готують наукові коментарі до видання, зокрема складають анотації змісту кожного інтерв'ю, короткі біографічні відомості про оповідачок, створюють науковий апарат видання. Принагідно варто зазначити, що завдяки інструментарію усної історії до наукових досліджень залучається величезний масив джерел, які виникли лише завдяки ініціативі авторів та учасників таких проектів і за інших обставин ніколи б не з'явилися.

У цілому у виданні вміщено 21 інтерв'ю жінок-українок, які діляться спогадами про пережите протягом ХХ століття, хоча в межах проекту було записано 250 інтерв'ю з українками в різних країнах світу. Але для публікації було обрано спогади 13 жінок — громадянок Канади, 7 — України і 1 — Австралії. Значення цього мемуарного нарративу не в точності змальованих подій, а в тих смислах та значеннях, що їм приписує оповідач, адже він описує своє минуле на основі ustalених систем цінностей, моделей поведінки, ідеологічних канонів, що згодом може аналізуватися та узагальнюватися. Водночас збірку об'єднує гендерний аспект вивчення історії ХХ ст., що робить її джерелом вивчення жіночого історичного досвіду, який більше зосереджений на аспектах соціального життя, особистих переживаннях, що відкриває якісно нові можливості для історико-біографічних реконструкцій.

Логічним елементом збірки є те, що до книги долучено диск з аудіозаписом опублікованих інтерв'ю, адже швидкість мовлення, зміна тону та гучності, інтонації, ритм мовлення стануть цінним джерелом для істориків, антропологів, соціологів, мовознавців та всіх, кого цікавить людський вимір недавнього українського минулого.

¹⁷ Термін подано О. Кісь О. [7, с. 13], як визначення Інституту усної історії Бейлорського університету, Техас (США). На сьогоднішній день закритий (див.: <https://www.baylor.edu/oralhistory/>).

Досвід укладання серії «Щоденники, спогади, інтерв'ю» варто використовувати і надалі, особливо новітні підходи авторів, адже нині значно зріс інтерес як серед широкого загалу читачів, так і серед науковців до біографій простих і відомих людей, у яких відображено культурні та моральні цінності, повсякденну історію, політичні реалії не для того, щоб встановити «історичну правду», а, скоріше, щоб з'ясувати, якого значення набули ті чи інші події в контексті їх досвіду, як вони вплинули на погляди, життєвий вибір.

Реконструкцією біографії через інтерв'ю стало видання мемуарних матеріалів Дарії Ребет (Цісик) «Спогади» (Львів, 2018; число 4). Саме інтерв'ю з Дарією Ребет (1913–1992), відомою діячкою націоналістичного руху¹⁸, було записане ще в далекому 1989 р. у Мюнхені відповідальним редактором «Літопису УПА» професором Петром Потічним¹⁹; частково воно побачило світ у 2013 р. у книзі М. Посівнича та В. Брелюса «Нарис життя Дарії Ребет — „Орлян”» (Торонто; Львів. «Літопис УПА», серія «Події і люди»; Книга 26). Цікавим воно видається і з погляду біографії самої Дарії Ребет, яка була непересічною особистістю та відіграла важливу роль у низці ключових подій, зокрема у виробленні й реалізації планів Української головної визвольної ради (УГВР), і з погляду висвітлення внутрішніх стосунків в ОУН в різні періоди її історії. Видання можна вважати прикладом наукової комунікації, оскільки навколо його підготовки були об'єднані зусилля поважних інституцій та науковців: редагування інтерв'ю здійснили Ярослав Грицак та Віктор Сусак, вступну статтю написали історики-дослідники Визвольного руху Микола Посівнич і Василь Брелюс, передне слово та коментарі до інтерв'ю написав доктор історичних наук Олександр Зайцев. У цілому спогади Дарії Ребет використовуються як джерело для вивчення історії ОУН, зокрема в контексті боротьби за її демократизацію, яку Дарія Ребет разом із чоловіком, Левом Ребетом, здійснювала з 1940 р., а особливо активно — в 1944–1954 рр. Саме ці сторінки з її біографії і визначають її місце у історії націоналістичного руху та надають йому людського виміру, адже вони насичені великою кількістю імен і особистісних характеристик. Частиною видання стали й інші інтерв'ю Дарії Ребет,

¹⁸ Дарія Ребет відома завдяки роботі в Українській військовій організації (УВО) та Організації українських націоналістів (ОУН) міжвоєнної доби та ОУН за кордоном (очолювала ОУН за кордоном, так званих «двійкарів»).

¹⁹ Інтерв'ю Петра Потічного з Дарією Ребет 18.08.1989 р. у Мюнхені. Розшифрування: Наталя Трифонова; редагування: Ярослав Грицак, Віктор Сусак. Касета і текст інтерв'ю зберігається в Інституті історичних досліджень ЛНУ імені Івана Франка.

що були раніше надруковані ²⁰. На жаль, укладачами не було приєднано до видання аудіозапис самого інтерв'ю (як додаток на компакт-диску) або виставлено на ютуб-каналі чи іншому інтернет-ресурсі, що дало б читачеві, вслухаючись у мову Д. Ребет, її інтонації, манеру, сформувані своє сприйняття та ставлення до неї, тобто створити «свій, людський образ». Це важливо з погляду як героїзації, так і демонізації у суспільстві образів діячів націоналістичних організацій та, в кінцевому результаті, слугуватиме відходу від стереотипів минулих років і сприятиме громадянському примиренню. Заслуговує на увагу в цьому контексті проект «Історична правда з Вахтангом Кіпіані» на телеканалі ZIK, у межах якого було зроблено документальний фільм «Подружжя Ребетів. Націоналістичні шлюби», де зібрано найбільш резонансні факти біографії сім'ї Ребетів (фільм можна подивитись он-лайн: https://zik.ua/news/2019/04/29/rebety_istoriya_podruzhhya_yake_peresliduvaly_spetsorgany_troh_derzhav_1562265).

Вдалою апробацією нового формату подання мемуарних матеріалів у серії став вихід книги Карла Йосиповича Звіринського, яку упорядкувала донька художника Христина Звіринська-Чабан, «Все моє малярство — то молитва: спогади, інтерв'ю, роздуми, статті» (Львів, 2017; число 3), де поєднано різні види автобіографічних матеріалів, як-от: рукописні записи, інтерв'ю, вірші, репродукції картин, статті, спогади митця тощо. Центральна у виданні — постать українського художника, однієї з найбільш яскравих творчих особистостей в художньому житті Львова 1940–1980-х рр., організатора підпільної школи для молоді ²¹, яку з часом назвали «Підпільною школою К. Звіринського». Завдяки його діяльності було сформоване в українському мистецтві таке автентичне явище, яке нині окреслюється терміном «львівська школа малярства», що дало змогу протистояти нівелюючим, натуралістичним тенденціям соцреалізму. Донька творчо підійшла до оприлюднення спадку батька, поєднавши класичні та інноваційні підходи. Використання різних складників його творчості у виданні дало змогу створити стереоскопічний образ митця, діяльність якого припала на період тоталітарного режиму в Україні. Попри неймовірно важкі обставини ідеологічного диктату і цензурування він творив сучасне національне обличчя українського малярства, приділяючи величезну увагу питанням виховання молодих художників

²⁰ Інтерв'ю Дарії Ребет кореспондентці радіо «Свобода» Людмилі Литовченко від 26.12.1991 р.

²¹ Організована 1959 р., діяла 10 років. Першими її учнями стали: А. Бокотей, П. Грицик, І. Марчук, О. Мінько, П. Маркович, Р. Петрук, Б. Сойка, З. Флінта, С. Шабатура та ін.

із метою формування нового покоління на прикладах досягнень світової культури та розвитку національної свідомості. Донька так згадує про діяльність цієї школи: «Це мусила бути конспірація. Тато їм читав, написав історію світового мистецтва, музики, літератури. Це не було малювання. Тато їм давав освіту, розширював їхній кругозір, щоб вони вже потім збирали своє коло людей і передавали знання. Він усвідомлював, що нація має бути освіченою» [13]. Книжка показує насичене та нелегке життя митця, доля якого зводила з багатьма представниками мистецького життя України, що може бути використана як ілюстрація до історії українського мистецтва, вивчення біографії самого митця та багатьох його колег. Він продовжує працю з молоддю і нині через свої мемуари, хоча і побачили вони світ уже після його смерті, демонструючи сучасній мистецькій молоді (і не лише їй), що прагненню до вершин творчості не завадить ніщо. Наявність у виданні ґрунтовних біографічних відомостей (із дитинства, часів навчання та праці), інформації про коло спілкування в мистецькому середовищі (він був учнем Романа Сельського, його учнями були нині відомі митці Роман Петрук, Іван Марчук, Зеновій Флінта та інші) свідчить, що мемуари інтегрують у собі елементи сімейної (батько — донька), педагогічної (митець — учні), фахової/мистецької (митець — мистецька спільнота), міжпоколіннєвої (митець — широке коло поціновувачів українського мистецтва, його історії) комунікації. Мемуарні матеріали Карла Звіринського «Все моє малярство — то молитва: спогади, інтерв'ю, роздуми, статті» ілюструють життя неординарної постаті, яка проявила себе в багатьох сферах мистецької, педагогічної та громадської діяльності, чий доля та чин може стати прикладом вольової особистості, яка відповідає за своє життя.

У класичних форматах мемуарної літератури в контексті автокомунікації та сімейної комунікації були видані мемуари українського правника, доктора права, судді з Коломийщини Адольфа Слижа, який змушений був із родиною емігрувати під натиском радянського режиму в 1939 р. спочатку до Польщі, згодом до Німеччини та США, «Мої літа. Спогади» (Львів, 2014; число 2)²², мемуари «Між Америкою та Галичиною. Спогади Марії та Олекси Мотилів» (Львів, 2019; число 5) та видання Івана Лисяка-Рудницького «Щоденник» (Київ, 2019; число 6)²³.

Адольф Слиж у мемуарах змальовує обставини свого життя, роки навчання, роботу, громадську діяльність, досвід спілкування з радян-

²² Презентація видання відбулася в рамках Форуму видавців (Львів, вересень 2014 р.).

²³ Зміст, вступ та передне слово «Від редакторів» доступні за посиланням: <https://duh-i-litera.com/bookstore/schodenniki>

ською владою (зокрема, описує безцеремонне відбирання у нього житла в 1939 р.) та життя його родини в контексті тогочасних суспільно-політичних та соціальних обставин в Україні, Німеччині та США.

Мемуарна праця подружжя Мотилів, Марії та Олекси, була підготовлена до друку, доопрацьована та прокоментована їхнім сином Олександром — американським істориком українського походження, політологом, поетом, письменником, перекладачем і художником. Свій задум видати спогади батьків Олександр Мотиль визначив так: «Я собі думав: „Це все зберу, зроблю один рукопис і просто так, для родини, це видам”. Просто, щоби люди знали: був такий Олекса Мотиль і були його переживання». Однак у процесі праці над книжкою він здійснив велику пошукову роботу, спрямовану на уточнення фактів та підготовку коментарів²⁴. Це дало можливість, за його словами, «добре знати, які в тебе предки, чим вони займалися, як ти тут опинився — в цій країні, в цьому часі, в цьому світі і які там твої корені. Просто для самопочуття і самоідентифікації»²⁵.

Великий інтерес наукової спільноти викликав «Щоденник» Івана Лисяка-Рудницького, записи якого хронологічно охоплюють півсторіччя (1930-ті рр. — 1970 р.). Вони насичені матеріалом про події його особистого життя за часів проживання у Львові (1930-ті рр.), Кракові (1939–1940 рр.), Берліні та Празі (1940–1945 рр.). Цікавими видаються описи побуту на еміграції в Західній Європі та США (1945–1954 рр.) та рефлексії з його поїздки на Міжнародний історичний конгрес у Москву (1970 р.) та подорожі до Києва. Вони ілюструють окремі сюжети української історії ХХ ст., а також дають розуміння процесу формування його як історика. Щоденникові записи, що були підготовлені та видані з дозволу сина після смерті історика, містять важливі факти з особистого життя вченого. Редакційна колегія зазначила, що «Щоденники» І. Лисяка-Рудницького «...належать до категорії знахідок, про які історики можуть лише мріяти»²⁶. Масштабність уміщеного в щоденниках матеріалу (як за кількісними, так і якісними характеристиками), інформації про різні історичні події, діячів української історії, науковців, географію²⁷ дає право говорити, що це видання інтегрує в собі елементи автокомунікації, сімейної (батько — син), наукової (історик — сучасні науковці), міжпоколінневої (історик — широке коло поціновувачів літератури

²⁴ Про це він говорить у своєму інтерв'ю в Науковому товаристві ім. Шевченка в Америці (Нью-Йорк), що було записане 27.10.2017 р. (<http://diaspora.ucu.edu.ua/stories/олександр-мотиль/>).

²⁵ Там само.

²⁶ Див. «Від редакторів»: <https://duh-i-litera.com/bookstore/schodenniki>, С. III.

²⁷ Науковий апарат уміщує іменний та географічний покажчики.

нон-фікшн) комунікації і є ґрунтовним та науково апробованим історико-біографічним та історичним джерелом.

Кожна із серій репрезентує різні види соціальної комунікації (автокомунікація, міжособистісна, сімейна, міжпоколіннева, фахова/наукова/мистецька) або поєднує їх з огляду на цілі/інтенції, які ставили автори. При цьому автори мемуарів та їх укладачі послуговувалися як традиційними підходами до форм та жанрів мемуарів, так і новітніми.

У цілому мемуари, особливо новітні зразки усної історії ХХ ст. — спогади-інтерв'ю, були переважно травматичними та глибоко прихованими, адже суперечили офіційній історії. Індивідуальний досвід кожного був схожий на досвід інших, а історія мала лише офіційну версію. Збагачення українського інформаційного простору мемуарами дає змогу українському суспільству позбавитися радянського канону уніфікованої колективної пам'яті. А жанр «спогад-інтерв'ю» стає засобом налагодження безпосереднього діалогу як між усіма сторонами процесу інтерв'ювання (автор мемуарів — кореспондент — читач), так і унікальним контентним джерелом обміну досвідом між поколіннями, а застосування новітніх засобів передавання інформації (аудіо-, відеозаписи) робить цей діалог емоційно насиченим, більш візуалізованим, аніж просте читання.

Однак реалії нашого життя показують абсолютно недостатній рівень доступу широкого читацького загалу до цих видань (у фондах НБУВ є лише одна книга із серії²⁸), про повнотекстові матеріали, доступні в мережі Інтернет, ми можемо лише мріяти, їх немає і в платному сегменті, винятком є надання ресурсом «Україна Модерна» тексту спогаду Людмили Бризгун із книжки «Незвичайні долі звичайних жінок: Усна історія двадцятого століття» (лінк — <http://www.uamoderna.com/md/200-200>). А сам формат використання у дослідженні інтерв'ю передбачає наявність аудіо- чи відеозапису, який також мав би бути представленим в Інтернеті. Тому такі цікаві і корисні для соціальної комунікації видання, які ми розглянули, залишаються маловідомими і втрачають свій величезний освітній та виховний потенціал. Адже індивідуальний досвід, інтерпретований у мемуарах, який переважно читається як якісна белетристика, уже відсортовує все неважливе, випадкове, а зосереджується на основному, демонструє спроможність автора аналізувати події свого життя, узагальнювати, робити висновки із зроблених помилок і досягнутих успіхів.

Сучасним викликом для поширення мемуарної літератури є апробація різноманітних форм її подання, як у традиційному текстовому

²⁸ Йдеться про збірку «Незвичайні долі звичайних жінок: Усна історія двадцятого століття».

вигляді, так і в нових формах, які будуть суголосні інформаційній епосі. У будь-якому форматі мемуари — це інтелектуальний комунікаційний контентний ресурс, який дає змогу читачеві створити в процесі «роботи» з текстом своє світобачення та збагачувати свій світ з урахуванням прочитаного, а результат залежатиме від його терпіння та праці, які він готовий вкласти в цю справу.

1. Адамьянц С. Социальные коммуникации : учебник для академического бакалавриата / С. Адамьянц. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 2018. – 200 с.
2. Бесплюбияк О. О. Екзистенція як тип існування (Ж.-П. Сартр та Н. Аббаньяно) / О. О. Бесплюбияк // Нова парадигма : журнал наукових праць. – 2007. – Вип. 62. – С. 3–12.
3. Виннер Н. Человек управляющий / Норберт Виннер. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
4. Від редакційної колегії // Спогади / Євгенія Андрусак ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ін-т літературознав. студій, Наук. б-ка. – Львів : [б. в.], 2001. – С. 7–8. – (Серія «Мемуари і документи» ; вип. 1).
5. Дридзе Т. М. Социокультурная коммуникация как текстовая деятельность в семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе // Общественные науки и современность. – 1996. – № 3. – С. 145–152.
6. Дридзе Т. М. Экоантропоцентрическая парадигма в социальном познании и социальном управлении / Т. М. Дридзе // Человек. – 1998. – № 2. – С. 20–28.
7. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / Оксана Кісь // Україна Модерна. – Київ ; Львів, 2007. – Число 11. – С. 7–24.
8. Любовець Н. І. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика» / Н. І. Любовець // Українська біографістика = Biographistica Ucrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2013. – Вип. 10. – С. 417–430.
9. Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства / Н. І. Любовець // Українська біографістика = Biographistica Ucrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2015. – Вип. 12. – С. 359–376. <https://doi.org/10.15407/ub.12.359>
10. Макарова М. В. Типи міжпоколінної комунікації як механізму соціокультурної спадкоємності / М. В. Макарова // Питання культурології. – 2019. – Вип. 36. – С. 205–212. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.35.2019.188810>
11. Почепцов Г. Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології / Г. Г. Почепцов // Комунікація. – 2010. – № 1. – С. 19–26.
12. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : уч. пособ. / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
13. Терещук Г. Карло Звіринський: не оцінений український художник європейського рівня / Г. Терещук // Радіо Свобода : Культура. – 20.09.2012. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/24714074.html> – Назва з екрана. – (Дата звернення: 12.05.2020).

14. Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції: типологічні вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові / С. Шабат-Савка // Українська мова. – 2013. – № 1. – С. 104–114.
15. Якубовська М. Г. Еволюція соціальних комунікацій: становлення нової культурної реальності / М. Г. Якубовська, Н. І. Масі // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2019. – № 2. – С. 131–136. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175933>
16. Lasswell H. D. The Structure and Function of Communication in Society / Harold D. Lasswell // The Communication of Ideas / L. Bryson (ed.). – New York : Harper and Row, 1948. – P. 37–51.
17. Newcomb T. M. An approach to the study of communicative acts / T. M. Newcomb // Psychological Review. – 1953. – 60(6). – P. 393–404. <https://doi.org/10.1037/h0063098>

REFERENCES

1. Adamiantc, S. (2018). *Sotcialnye kommunikacii* [Social Communications] (2nd ed.). Moscow, Russia: Iurait. [In Russian].
2. Besliubniak, O. O. (2007). Ekzystentsiia yak typ isnuvannia (Zh.-P. Sartr ta N. Abbainano) [Existence as a type of existence (J.-P. Sartre and N. Abbagnano)]. In *Nova Paradyhma*, 62, 3-12. [In Ukrainian].
3. Vinner N. (2001). *Chelovek upravliaiushchii* [Managing person]. Saint Petersburg, Russia: Piter. [In Russian].
4. Vid redaktsiinoi kolehii [From the Editorial Board]. (2001). In Ye. Andrusiak. *Spohady* [Memories]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Dridze, T. M. (1996). Sotciokulturnaia komunikatciia kak tekstovaia deiatelnost v semiosotciopsikhologii [Sociocultural communication as textual activity in semiosociopsychology]. In *Obshchestvennye Nauki i Sovremennost*, 3, 145-152. [In Russian].
6. Dridze, T. M. (1998). *Ekoantropocentricheskaia paradigma v sotcialnom poznanii i sotcialnom upravlenii* [Eco-anthropocentric paradigm in social cognition and social management]. In *Chelovek*, 2, 20-28. [In Russian].
7. Kis, O. (2007). Usna istoriia: stanovlennia, problematyka, metodolohichni zasady [Oral history: formation, problems, methodological basis]. In *Ukraina Moderna*, 11, 7-24. [In Ukrainian].
8. Liubovets, N. I. (2013). Memuary yak skladova elektronnykh resursiv bibliotek: svitovyi dosvid ta perspektyvy stvorennia vitchyznianoho elektronnoho resursu “Ukrainska memuarystyka” [Memoirs as a component of electronic resources of libraries: the world experience and perspectives of creation of national electronic resource “Ukrainian memoiristics”]. In *Ukrainska bihrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 10, 417-430. [In Ukrainian].
9. Liubovets, N. I. (2015). Memuarnyi potentsial resursiv bibliotechnoho kraieznavstva [Memoir potential resource library Local History]. In *Ukrainska bihrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 12, 359-376. <https://doi.org/10.15407/ub.12.359> [In Ukrainian].
10. Makarova, M. V. (2019). Typy mizhpokolynnoi komunikatsii yak mekhanizmu sotciokulturnoi spadkoiemnosti [Types of intergenerational communication as a mechanism of socio-cultural continuity]. In *Pytannia Kulturolohii*, 36, 205-212. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.35.2019.188810> [In Ukrainian].

11. Pocheptsov, H. H. (2010). Sotsialni komunikatsii i novi komunikatyvni tekhnolohii [Social communications and new communication technologies]. In *Komunikatsiia, 1*, 19-26. [In Ukrainian].
12. Sokolov, A. V. (2002). *Obshchaia teoriia sotcialnoi komunikatsii* [General theory of social communication]. Saint Petersburg, Russia: Izd-vo Mikhailova V. A. [In Russian].
13. Tereshchuk, H. (2012, September 20). Karlo Zvirynskiy: ne otsineniyi ukrain-skyi khudozhnyk yevropeiskoho rivnia [Carlo Zvirinsky: not rated Ukrainian artist of European level]. In *Radio Liberty: Culture*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/24714074.html> [In Ukrainian].
14. Shabat-Savka, S. (2013). Katehoriia komunikatyvnoi intentsii: typolohichni vyiavy ta syntaktychna realizatsiia v suchasni ukrainiskii movi [The category of communicative intention: typological manifestations and syntactic implementation in the modern Ukrainian language]. In *Ukrainska Mova, 1*, 104-114. [In Ukrainian].
15. Yakubovska, M. H., Masi N. I. (2019). Evoliutsiia sotsialnykh komunikatsii: stanovlennia novoi kulturnoi realnosti [The evolution of social communications: the emergence of a new cultural reality]. In *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 2*, 131-136. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.175933> [In Ukrainian].
16. Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. In L. Bryson (Ed.). *The communication of ideas* (pp. 37-51). New York, NY: Harper and Row. [In English].
17. Newcomb, T. M. (1953). An approach to the study of communicative acts. In *Psychological Review, 60*(6), 393-404. <https://doi.org/10.1037/h0063098> [In English].

Стаття надійшла 28.04.2020 р.

Nadiia LYUBOVETS, Candidate of Historical Sciences, Head of Department, Institute of Biographical Research, VNLU (Kyiv, Ukraine).

Publishing series of Ukrainian memoirs in the context social communications.

The place and role of memoirs as a unique resource in the system of social communications is analyzed, a feature of which is the ability to store and transmit information about past events, generalizing the individual experience of the author. Three communication models are considered, it is noted that memoirs fit most into the model of dialogue communication as a means of social communication of the author of the memoirs and his potential reader. The communication importance of the memoirs, their ability to influence the formation of personality, individual and collective historical memory, to provide an impetus for self-realization and self-development through the assimilation of the Other's experience is emphasized. Memoirs are considered in various types of communication – interpersonal, family, intergenerational, professional. The analysis was carried out on the materials of three publishing series on the subject of intention, authorship, readership, content, form of representation. The types of social communication that come into force upon reading them, new forms of representing memoirs are defined. The experience of using the memory – interview genre is especially valu-

able, which makes it possible to establish a direct dialogue between the parties to the interviewing process and the reader, which makes them an important content source for the exchange of experience between generations, and the use of the latest means of transmitting information makes this dialogue even more emotionally rich than simple reading. It is noted that the realities of our life show an insufficient level of access for a wide circle of readers to memoir series, which makes them little known to the general public and, thus, their enormous communication (informational, educational, upbringing) potential is lost.

Keywords: memoirs, social communications, publishing series of Ukrainian memoirs.